

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

İKİNCİ ABD OPERASYONU SONRASI IRAK'IN EKONOMİK GÖRÜNÜMÜ VE ABD'İN IRAK'A İLİŞKİN EKONOMİK PLANLARI

AN OVERVIEW OF IRAQI ECONOMY FOLLOWING THE SECOND U.S. OPERATION AND FUTURE ECONOMIC SCENARIOS OF THE U.S. IN REGARD TO IRAQ

Dr. Gamze Güngörmüş Kona
İstanbul-Turkey
gamzekona@gmail.com

Abstract

The second Iraqi operation has been the last attempt of the U.S. to reorganize the Middle East region. However, following the second operation, the region itself has faced various serious problems. Currently, most of the strategists argue about the probable political stand of the U.S. after the operation, and the probable outcomes of the mentioned U.S. stand. As known in some circles, not only the political targets but also Iraqi oil reserves and economic growth led by the oil reserves also bear importance for the U.S.' plans in regard to Iraq. Furthermore, when the 'oil reserves' element is removed from U.S.-Iraq correlation, the result makes no sense. Although it is a well known fact that oil has been one of the most important economic driving force behind this very disputable U.S. operation, to explain this operation through a single driving force would not be complete and right. On the current panorama appeared following the U.S. operation in Iraq; it is clearly observed that the goals of the operation do not cover the needs of people. This article mainly concentrates on the most probable economic conditions/features in Iraq after the U.S. operation. The framework of this article is based upon the evaluation of U.S.' future scenarios on Iraq in terms of economic point of view. For this reason, first of all; the overall economic situation in Iraq, and the present Iraqi economic wealth, except for oil, will be examined. Following this informative determination; probable U.S. withdrawal from Iraq and the probable economic results of the mentioned probable U.S. withdrawal will be explained through seven micro scenarios.

Key words : scenario, micro scenario, probability, economy, Iraq, U.S.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Giriş

Bilindiği gibi ABD'nin Irak'a müdahalesi siyasi istikrarı sağlama amacı taşımaktadır. Bugüne kadar yaşanan gelişmeler, ABD'nin amacına rejimi değiştirerek bir ölçüde ulaştığının ancak hem siyasal hem de sosyal açılardan istikrarın sağlanmadığının birer göstergesidir. ABD müdahale sonrasında hızlı bir siyasi yapılanma ve devlet inşası çabası girmiştir. Bazı görüşlere göre, ABD Irak'ta işleyebilir bir demokrasi yaratma ve sürdürme hususlarında başarılı olduğunda, bunu tarihsel eğilimlere karşı gerçekleştirmiş olacağı, ancak başarısız olduğunda ise, Irak halkını Baas şiddeti ve belirsizliğinden daha şiddet dolu ve belirsiz bir siyasi geleceğe mahkum edeceği yönündedir. (STANSFIELD, 2004 : 190)

Tarihsel sürece bakıldığında, ABD'nin geçtiğimiz on yılda uyguladığı bölgesel politikalarla Orta Doğu'yu kendi öncelikleri doğrultusunda yeniden düzenlemeye çalıştığı görülecektir. (ÖZCAN, 2004 : 349) ABD'nin bölgeyi kendi çıkarları doğrultusunda son düzenleme teşebbüsü ikinci Irak müdahalesi olmuştur. Ancak, ABD'nin ikinci Irak müdahalesi sonrasında bölgede yeni sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır. Stratejistler, ABD'nin Irak işgali sonrası tutumunun ne olacağını ve bunun getireceği olası sonuçları tartışmaktadır. Bilindiği gibi, ABD'nin Irak ile ilgili planlarında siyasi hedeflerin yanısıra Irak'ın sahip olduğu petrol rezervleri ve bunun getirdiği ekonomik büyüklük de önem taşımaktadır. Hatta, ABD-İrak denkleminden petrolü çıkardığımız zaman sonuç neredeyse anlamsızlaşmaktadır. Zira, ABD için Irak'ın ekonomik olarak varlığının öncelikle petrole odaklı olduğu öne sürülmektedir. Amerikan toplumunu dahi ikiye bölen bu kadar tartışmalı bir müdahalenin arkasında petrol gibi büyük bir ekonomik itici faktör olduğu bilinse de, bu müdahaleyi tek bir itici faktör çerçevesinde açıklamak yanlış ve eksik olacaktır. İşgalin sonrasındaki beliren yeni tabloda, halkın tutumu ve talebinin, müdahalenin amaçları ile çok fazla örtüşmediği görülmektedir. Bu nedenle, artık ABD petrolü temel almadan yeni stratejiler geliştirmek durumundadır. Öte yandan müdahalenin savaş yolu ile gerçekleşmesi, savaşın ve sonrasında getirdiği yeni koşullar, sadece ABD'nin değil, bölgedeki diğer ülkelerin de bu bölge ile ilgili yeni stratejiler geliştirmelerine neden olmuştur.

Bu denklemde sorgulanması gereken şudur; işgalin tamamlanması sonrasında petrolden doğrudan yararlanamayacak bir ABD bu durumdan ne tür bir ekonomik çıkar sağlayabilir ve bu çıkarı verimli kılabilme için ne tür stratejiler uygulayabilir? Bu makalenin konusunu ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında ortaya çıkması muhtemel yeni durumlar oluşturmaktadır. Bu ana başlık çerçevesinde makalenin odak noktasını ABD'nin Irak'la ilgili olası senaryolarının ekonomik açıdan değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Bu amaçla, makalede öncelikle, Irak ekonomisinin genel görünümü incelenerek, petrol dışındaki ekonomik varlığı araştırılmıştır. Ardından, ABD'nin Irak'tan çıkış senaryoları ve bunların olası sonuçları ekonomik perspektiften değerlendirilmiştir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

1. Irak Ekonomisinin Genel Görünümü

Irak, % 40'ı 0-14 yaşındaki çocuk ve gençlerden oluşan 25 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Etnik dağılımına bakıldığında nüfusun; %80'i Arap, %15'i Kürt ve %5'i Türkmen'lerden oluştuğu görülmektedir (Tablo 1). Irak, Osmanlı yönetimi sonrasında İngiliz manda yönetimi altına girmiş, 1932 yılında bağımsızlığına kavuşmuş ve 1958 yılında da cumhuriyet ilan edilmiştir. Ülke, 1979 yılından ABD işgaline kadar geçen sürede Saddam Hüseyin'in önderliğini yaptığı Baas Partisi tarafından yönetilmiştir. Saddam Hüseyin'in iktidarı ele geçirmesinden sonra Irak, 1980-88 yılları arasında İran'la savaşmış, 1990 yılının Ağustos ayında ise Kuveyt'i işgal etmiştir. Bu işgal Birleşmiş Milletler tarafından çok sert bir şekilde karşılanmış ve ABD önderliğinde Ocak-Şubat 1991 tarihinde gerçekleştirilen müdahale ile Irak Kuveyt'ten çekilmek zorunda bırakılmıştır. Ayrıca, bu dönemde 661 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararıyla ambargo uygulanmaya başlanmıştır. 1997 yılında yürürlüğe giren bu ambargo "BM Petrol Karşılığı Gıda, İlaç ve İnsani İhtiyaç Maddeleri Programı (MOU)" kapsamında uygulanmıştır (The World Factbook 2003, Central Information Agency-CIA-). ABD'nin Irak'a saldırısından sonra, Saddam Hüseyin dönemi sona ermiş ve ekonomik durum savaş ortamının getirdiği koşullara göre şekillenmiştir. Koalisyon güçlerinin hala varlıklarını devam ettirdiği ve yeni bir rejim yerleştirilmeye çalışılan mevcut ortamda henüz işleyen bir ekonomiden söz etmek olanaklı değildir.

Tablo 1 Irak - Temel Sosyal Göstergeler

Yüzölçümü	437.072 km ²
Komşuları	İran (1.458 km), S. Arabistan (814 km), Suriye (605 km), Türkiye (331 km), Kuveyt (242 km), Ürdün (181 km)
Etnik Gruplar	%75-80 Arap, %15-20 Kürt, %5 Türkmen ve Diğer
Nüfusu (2001-Tahmin)	24,683 Milyon
Nüfus Oranı	%56'i 15-64 yaşında %40'si 0-14 yaşında %3'ü 65 yaş ve 65 yaş üstü
Erkek/Kadın Oranı (2003-Tahmin)	1,03
Nüfus Artış Hızı (2003-Tahmin)	%2,78
Ortalama Ömür (2003-Tahmin)	67,81 yıl
Bebek Ölüm Oranı (2003-Tahmin)	55.6 (Toplam 1000 doğumda)
Okur Yazarlık Oranı(1995-Tahmin)	%40.4

Kaynak : The World Factbook 2003, CIA
The Economist Intelligence Unit, December 2003 Country Report.

Bilindiği gibi, Irak ekonomisi petrole dayanmaktadır. 2003 öncesini değerlendirdiğimiz zaman ülkenin döviz gelirlerinin yüzde 95'inin petrolden sağlandığı görülmektedir. 1980'li yıllarda Petrolden elde edilen gelirlerin neredeyse tamamı sekiz yıl süren savaşın finansmanı için kullanılmıştır. Bu dönemde aynı zamanda petrol ihracat olanakları da büyük ölçüde kısıtlanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

İran ile yapılan savaşın Irak ekonomisine olan maliyeti yaklaşık 100 milyar dolar civarında olmuştur. 1988 yılında savaş sona erdiği zaman petrol gelirleri ülkenin yeniden imarı için önemli bir kaynak oluşturmuş ve dış ticaret hacminde önemli bir artış gözlenmiştir. Ancak bu dönemde Kuveyt'in işgal edilmesi sonrasında BM müdahalesi ve ambargo kararı Irak ekonomisini ciddi olarak etkilemiştir. Savaş ortamı Irak'ın savunma harcamalarını arttırmıştır. Askeri harcamaların milli gelire oranı 1991 yılında yüzde 75'e kadar yükselmiştir. 2001-2002 yıllarında, global ekonomideki yavaşlama ve petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle milli gelirden de bir azalma söz konusu olmuştur (The World Factbook 2003, CIA). 2003 sonrası ekonomideki göstergelerle ilgili tahminlerde önemli yanılma payı olsa da temel göstergelerin tamamında önemli bir gerileme ve ekonomide ciddi bir tahribat olduğu açıktır.

Savaş yılları boyunca, Irak savunma harcamalarını karşılamak için önemli miktarlarda dış borçlanmaya gitmiştir. Ülkenin dış borç stoku 2001 yılında 62 milyar dolara, 2002'de ise 120 milyar dolara ulaşmıştır. Irak'ın harcama kalemlerinde en önemli yeri tutan savunma harcamaları 2002 tahmini rakamlarına göre 1.3 milyar dolar düzeyinde olmuştur (The Economist Intelligence Unit-EIU-, 2003).

Tablo 2. Irak Ekonomisinin Temel Göstergeleri

	1999 ^a	2000 ^a	2001 ^a	2002 ^a
GSYİH (milyar \$)	23,7	31,8	28,5	27,6
GSYİH Büyüme (%)	18	4	-6	-3
Tüketici Fiyatları Enflasyonu(ort%)	80	70	60	70
Nüfus (milyon)	22,3	23	23,6	24,6
İhracat fob (milyar \$)	12,7	20,6	16,5	13
İthalat fob (milyar \$)	6,8	11,1	11	7,8
Cari-hesap dengesi (milyar \$)	2	3,2	1,4	
Toplam dış borç (milyar \$)	58	60	62,2	120
Döviz kuru (ort;ID:ABD \$)	0,311 ^b	0,311 ^b	0,311 ^b	0,311

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, December 2001-2003 Country Report.

a EIU tahmini b Güncel.

İrak ekonomisi uygulanan ambargonun hafifletilmesi sonrasında hızlı bir büyüme sürecine girmiştir. Sağlıklı verilere ulaşılamamakla birlikte, GSMH'nin 1999 yılında %18, 2000 yılında %4 büyüdüğü ve ardından 2001 yılında %6, 2002 yılında ise %3 küçüldüğü tahmin edilmektedir (EIU; 2003). Bu gelişmeler sonucunda, GSYİH'nin 2000 yılında 31,8 milyar dolara ulaştığı, 2001 yılında %6 oranında daralarak 28,5 milyar dolar olarak gerçekleştiği, 2002'de ise 27.6 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir.

İrak ekonomisindeki büyümeye paralel olarak enflasyon oranının da istikrarlı bir şekilde düştüğü görülmektedir. 1998 yılında %90 olan enflasyon oranı, 1999 yılında %80'e, 2000

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

yılında %70'e ve 2001 yılında ise %60'a düştüğü tahmin edilmektedir. Ancak enflasyon oranı 2002 yılında tekrar %70'e yükselmiştir (EIU; 2003).

ABD saldırısı öncesi Irak ekonomisinde yaşanan diğer bir olumlu gelişme ise, özel sektörün giderek daha aktif hale gelmesi olmuştur. Saddam Hüseyin 2000 yılı başlarında, özel sektör firmalarının, sanayi yatırımları yapmaları için teşvik edilmesi için önemli kararlar alınmasını sağlamıştır. Bu gelişmeler, uzun yıllardır sosyalist ekonomik politikalar uygulayan ve sanayi tesislerinin çok büyük bölümünün kamuya ait olduğu Irak'ta daha liberal bir ekonomik düzene geçiş için adımlar olarak değerlendirilmiştir. ABD işgali ile birlikte ekonomide bu tür radikal dönüşümler de askıya alınmış durumdadır.

2. Enerji Dışında Irak Ekonomisinin Yapısı

Bilindiği gibi Irak ekonomisinin önemli bir ayağı petrol gelirlerine dayalıdır. ABD müdahalesi öncesi ülkenin döviz gelirlerinin yüzde 95'i petrolden sağlanmaktaydı. Öte yandan Irak'ın en büyük giderleri savunma harcamalarından oluşmaktadır. Uzun yıllardır savaş ortamında olan ülkede petrolden elde edilen gelirler büyük ölçüde savaş harcamalarının finansmanı için kullanılmıştır. ABD işgalinin de çok ciddi bir maliyet yarattığı bilinmektedir.

Ekonominin önemli gelir kaynağının petrolden sağlanması diğer alanların ihmal edilmesine ve son derece yavaş gelişmesine neden olmuştur. Ekonominin petrol dışında varlığına bakıldığında, petrolden tamamen bağımsız düşünemediğimiz sanayi ve ardından tarım kesimi değerlendirilebilir olarak karşımıza çıkmaktadır. Savaş sonrası sağlıklı veriler elde edilemediği için, buradaki değerlendirmeler savaşın hemen öncesini içermektedir. Bu bölümde mevcut sektörler; sanayi, tarım, enerji, ulaşım alt gruplarında ele alınmakta ve bu sektörlerin dış ticaret göstergeleri değerlendirilmektedir. Burada petrol dışındaki sektörlerin varlığına odaklanılmakla birlikte; enerji sektörü elektrik, doğalgaz ve bunların içerisindeki payının görülmesi amacıyla da petrol alt sektörü olarak ele alınmıştır.

2.1. Sanayi

Irak'ta savaş öncesinde gelişmiş sektörler olarak; petrol, kimya, tekstil, inşaat malzemeleri ve işlenmiş gıda sanayii varlık göstermektedir. Irak'ta sanayi tesislerinin büyük bir kısmı kamuya ait olmakla birlikte, savaş öncesinde özel kesim yatırım için teşvik edilmiştir. Körfez krizi sonrası zarar gören sanayi tesisleri, petro-kimya, rafineri, tarım makineleri, kimya, demir-çelik, gıda, ilaç, elektrikli, makine, inşaat malzemeleri ve tekstil başta olmak üzere, yedek parça, yarı mamul ve hammadde sağlanamaması nedeniyle çok düşük kapasitelerle çalıştırılabilmiş ve tesislerin bir kısmı da hammadde sıkıntısı nedeniyle kapatılmıştır. Savaş öncesinde kapatılan tesislerin açılması ve işletilmesi konusunda BM Petrol Karşılığı Gıda, İlaç ve İnsani İhtiyaç Maddeleri Programı (MOU) sonrası, daha çok kaynak ayrılmıştır. Irak savaşı

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

sonrasında ise sanayi tesislerinde körfez krizinden çok daha fazla bir tahribatın olduğu tahmin edilmektedir. Şu anda tahrip edilen bu tesislerin yeniden yapılandırılması ve işler duruma getirilmesi hem çok ciddi bir maliyet, hem de oldukça uzun bir zaman gerektirmektedir.

2.2.Enerji

Elektrik Enerjisi: Körfez Savaşı sırasında Irak'ın elektrik şebekesinin yüzde 90'ı yok edilmiştir. 1992 yılı başlarında 20 adet olan güç istasyonlarının yüzde 75'i tekrar işler hale getirilmiştir. 2001 yılı rakamlarına göre Irak 36.01 milyar kwh elektrik üretmiştir. Aynı yılın tüketimi ise 26,4 milyar kwh olarak gerçekleşmiştir. Enerjinin yaklaşık değerlerle yüzde 55'i ulaşımda, yüzde 35-40'ı sanayide, yüzde 10'i ise konutlarda kullanılmaktadır (EIU, 2003). 2003 öncesinde Irak, Çin, İsveç, Fransa ve Rusya orijinli şirketlerle elektrik üretim istasyonları inşa etmek üzere anlaşmalar yapmıştır.

Petrol: Irak 113.8 milyar varil petrol rezervi ile Suudi Arabistan'dan sonra en büyük petrol rezervine sahiptir. Kuveyt savaşı ile birlikte petrol üretimi önemli ölçüde düşmüştür. Üretim 1997 yılında BM Petrol Karşılığı Gıda, İlaç ve İnsani İhtiyaç Maddeleri Programının (MOU) yürürlüğe girmesiyle birlikte artmaya başlamış ve 1998 yılında günlük 2,11 milyon varile, 1999 yılında ise 2,52 milyon varile yükselmiştir. 2001 yılı tahmini verilerine göre günlük petrol üretimi 2,45 milyon varile ulaşmış petrol tüketimi ise yine 2001 yılı tahmini verilerine göre, 460.000/gün varil iç tüketimde kullanılmıştır. Bu dönemde yapılan hesaplara göre, petrol üretim kapasitesinin, ülkeye uygulanan ambargonun tamamen kalkmasından itibaren 4 ile 7 yıl arasında günlük 6 milyon varile çıkarılması planlanmıştır. Bu dönemde, BM Kararları dışında da ihracat yapılmaktadır. Söz konusu Kararlar dışında Ürdün'e karayolu üzerinden 100 bin varil/gün, Suriye'ye 30-40 bin varil/gün ve Basra Denizinden 50-60 bin varil/gün Petrol ihracatı gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir (EIU, 2003).

Doğalgaz: Irak sahip olduğu doğal gaz rezervi ile dünyada onuncu sırada gelmektedir. Irak 2002 tahmini verilerine göre 3,15 trilyon kübik feet doğal gaz rezervine sahiptir. Fakat aylık olarak ancak 300 milyon kübik feet doğal gaz üretiminde bulunmaktadır. Irak'da yine 2003 verilerine göre 1.360 km doğal gaz boru hattına sahiptir. Irak yönetimi, Birleşmiş Milletlerin ambargoyu kaldırmasından itibaren üretimi artırmayı ve ihtiyaç fazlasını ihraç etmeyi planlamıştır. 1997 yılında Irak, 4,2 milyar dolar tutarındaki doğal gaz projelerine yatırım yapmak üzere uluslararası şirketlere davette bulunmuştur. Bu şirketler genellikle Irak'a uygulanmakta olan yaptırımların kaldırılması yönünde çabalarda bulunan Fransa, Çin ve Rusya Federasyonu gibi ülkelere mensuptur. Yönetimin tavrı bu şirketlerin imtiyazlar yoluyla ödüllendirilmesi şeklindedir. Türkiye ile Irak arasında 1997 Mayıs ayında Mansuriye sahasının geliştirilmesi ve çıkarılacak doğal gazın bir boru hattıyla Türkiye'ye naklini öngören bir protokol imzalanmıştır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

2.3. Tarım

Irak'ın topraklarının %12'si ekilebilir araziden oluşmaktadır. Orta Doğu Ülkelerine göre önemli bir tarımsal potansiyeli olan Irak tarımsal alanlarında buğday, arpa, pirinç, pamuk, hurma ve çeşitli sebze üretimi yapılmaktadır. Savaş sonrası uygulanan ambargo nedeniyle, tarım üretiminde hayati öneme haiz gübre, tarımsal ilaçlar ve çeşitli tarım aletleri ithalatı gerçekleştirilemediği için, üretim olumsuz etkilenmektedir. Bu nedenle buğday, un, kuru gıdalar, yağ, çay ve pirinç gibi temel gıda ihtiyacının büyük bir bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Ülke topraklarının %9'u mera konumundadır. Meralarda sığır ve koyun besiciliği de yapılmaktadır (EIU, 2003).

BMGK'nın 1 Mart ve 29 Mart 2000 tarihli kararlarına göre, “gıda sektörü”, “eğitim malzeme ve teçhizatı”, “tarım sektörü” ve “sağlık sektörü”, başlıklı listelerde yer alan çok sayıdaki ürünün Irak'a ihracatında uygulanan BMYK'dan onay alma zorunluluğu kaldırılmıştır. Petrol Karşılığı Gıda, İlaç ve İnsani İhtiyaç Maddeleri Programı kapsamında gıda sektörünün rehabilitasyonu amacıyla ayrılan kaynaklar da artırılmıştır. Ancak, ABD işgali sonrasında bu uygulamanın günümüze yansıyan etkisini tam olarak gözlemlemek olanaklı değildir.

2.4. Ulaşım

Irak'ın 2003 savaş öncesinde oldukça gelişmiş ulaşım ağına sahip olduğu bilinmektedir. Bu dönemdeki verilere göre, karayolu uzunluğu yaklaşık 45.550 km civarında olduğu tahmin edilmekte ve oldukça iyi bir karayolu altyapısına sahip bulunmaktaydı. Yine 2003 yılı verilerine göre, ülkenin 1.963 km. demiryolu ağı bulunmaktadır. 1015 km olan denizyolu ile ulaşım için ise üç liman bulunmaktadır. Son savaştaki tahribat tam olarak bilinmemekle birlikte havaalanı sayısının yaklaşık 150 tane olduğu tahmin edilmektedir. Ham petrol için 4.350 km, petrol ürünleri için 725 km ve doğal gaz için de 1.360 km boru hattı bulunmaktadır (The World Factbook 2003).

2.5. Dış Ticaret

Irak'ın dış ticareti içinde petrolün payı 1950'lerden bu yana giderek artmıştır. Petrol gelirlerinin önemli tutarlara ulaşması diğer ihraç kalemlerinin ihmal edilmesine neden olmuştur. Petrol ihracatı ve dünya petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar Irak'ın ödemeler dengesinin temel değişkenleridir. 1990 yılında uygulamaya konan ambargo sonrası sadece ham petrol ihracatına izin verilmektedir. 1980'lerin sonlarında Irak'ın ihracatının %95'ini petrol oluşturduğu için ambargo Irak'ın ihracat yapısında fazla bir değişikliğe neden olmamıştır.

Irak'ın ithalat ürünleri de çok daha fazla çeşitlilik göstermektedir. Irak'ın yerli üretimi sınırlı olduğu için ihtiyaçlarının büyük bir kısmını ithalat yoluyla karşılamaktadır. Ancak ithalatın

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

BM Yaptırımlar Komitesi tarafından onaya tabi olmasından dolayı ithalat miktar ve çeşitliliği büyük ölçüde sınırlanmıştır. 1997 yılında ambargonun hafifletilmesinden sonra Irak'ın dış ticaret hacmi hızla artmaya başlamıştır. Dış ticaret hacmi 1999 yılında 19,5 milyar dolar olmuş, 2000 yılında 31,7 milyar dolara yükselmiş, 2001 yılında 27,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret dengesi sürekli Irak lehine fazla vermektedir. 1999 yılında 5,9 milyar dolar olan dış ticaret fazlasının, 2000 yılında 9,5 milyar dolar, 2001 yılında 5,5 milyar dolar, 2002'de ise 5.2 milyar dolar olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir (Tablo 3).

Tablo 3 Irak'ın Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar \$-2002)

	İhracat (FOB)	İthalat (FOB)	Hacim	Denge
1999 ^a	12,7	6,8	19,5	5,9
2000 ^a	20,6	11,1	31,7	9,5
2001 ^a	16,5	11,0	27,5	5,5
2002 ^a	13,0	7,8	20,8	5,2

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, December 2001-2003 Country Report.

^a EIU tahmini

Yıllar itibariyle ihracattaki artış ithalattaki artışın üzerinde gerçekleşmiştir. İhracat 1999 yılında 12,7 milyar dolar iken, 2000 yılında yaklaşık % 66 artarak 20,6 milyar dolara yükselmiştir. 2001 yılı ihracat miktarının 16,5 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Irak'ın ihracatının büyük bir bölümü (tahminen yüzde 95'i) ham petrolden oluşmaktadır (Tablo 7). Petrol ihracatından elde edilen gelirlerin yüzde 33'ü ABD işgaline kadar Birleşmiş Milletler Tazminatlar Fonu ve idari giderleri için kesilmiştir. Irak'ın ihracat yaptığı ülkelerin başında ABD, İtalya, Fransa, İspanya ve Hollanda gelmektedir (Tablo 4). Bu ülkelere ait firmalar Irak'tan ham petrolü alıp, petrol ithal eden ülkelere satmaktadır.

Tablo 4 Irak'ın Dış Ticaretinde Başlıca Ülkeler (2002)

<i>Ülkeler</i>	İhracat		<i>Ülkeler</i>	İthalat	
	2000 ^a	2001 ^a		2000 ^a	2001 ^a
ABD	46.2	60.6	Fransa	22.5	19.4
İtalya	12.2	5.8	Avustralya	22.0	14.4
Fransa	9.6	8.5	Çin	5.8	-
İspanya	8.6	-	Rusya	5.8	-
Hollanda	-	7.4	İtalya	-	10.7
	-	-	Almanya	-	9.9

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, December 2001-2003 Country Report.

^a Tahmini

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

BMGK'nin 1284 sayılı Kararı ile Irak'ın petrol ihracatına getirilen sınırlamanın kaldırılması, petrol üretim kapasitesinin artırılması amacıyla önemli kaynak ayrılması ve petrol fiyatlarının önceki yıllara göre yükselmesi, 2000'li yılların başında Irak'ın ithalatının artmasına neden olmuştur. Irak'ın 2000 ithalatının bir önceki yıla göre yüzde 38 artarak 11,1 milyar dolara yükseldiği ve 2001 ithalatının 11 milyar dolar düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu değerlerde 2002 yılında düşüş görülmüş; bu yıl tahmini olarak ithalat 13 milyar dolar, ihracat ise 7.8 milyar dolar gerçekleşmiştir. 2003 öncesi verilere göre, Irak'ın ithal ettiği başlıca ürünler temel gıda maddeleri, dayanıklı tüketim malları, ilaç ve tıbbi malzeme ve cihazlar, ulaşım araçları ve yedek parçaları, demiryolu malzemeleri, makineler, elektrik malzemeleri ve teçhizat, içme suyu ve kanalizasyon sistemlerinin yenilenmesinde kullanılan malzeme ve teçhizat, tarımsal alet ve makineler, iş makineleri, telekomünikasyon malzemeleri, eğitim araç, gereç ve malzemeleri, petrol üretiminde kullanılan malzeme ve teçhizatır (Tablo 5). İthalatta ilk sıraları alan ülkeler, Fransa, Avustralya, İtalya, Almanya, Çin ve Rusya'dır (Tablo 4).

Irak 2000'lerin başında dış ticarete önemli gelişmeler kaydetmiştir. Irak ile Suudi Arabistan arasındaki Arar sınır kapısı 2001 yılının Ocak ayında açılmıştır. Yine 2001 yılında Suriye ve Mısır'la Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmış ve Dubai'ye günde iki kez gemi seferlerine başlanmıştır. Avusturya ise Bağdat'taki Ticaret Müşavirliğini yeniden açmıştır.

Tablo 5 Irak'ın Başlıca İthalat Maddeleri

HS	MADDELER	Değer (1000) \$
87	MOTORLU KARA TASITLARI, TRAKTOR, BISIKLET, MOTOSIKLET VE DİGER	320.539
85	ELEKTRIKLI MAKINA VE CIHAZLAR, AKSAM VE PARCALARI	175.842
73	DEMİR VEYA ÇELIKTEN ESYA	137.493
4	SUT VE SUT MAMULLERİ, KUS VE KUMES HAY.YUMURTALARI, BAL VB.	126.861
10	HUBUBAT	126.613
90	OPTİK, FOTOĞRAF, SINEMA, OLCU, KONTROL, AYAR CIHAZLARI, TIBBİ ALET.	108.992
17	SEKER VE SEKER MAMULLERİ	66.181
19	ESASINI HUBUBAT, UN, NISASTA, SUT TESKİL EDEN MUSTAHZARLAR	60.029
84	NUKLEER REAKTORLER, KAZAN; MAKINA VE CIHAZLAR, ALETLER, PARCALARI	48.745
15	HAYVANSAL VE BITKİSEL YAĞLAR VE BUNLARIN MUSTAHSALLARI	43.241
38	MUHTELİF KİMYASAL MADDELER	24.732

Kaynak: ITC-Interactive Trade Map

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Tablo 6 Irak'ın Başlıca İhracat Maddeleri

HS	MADDELER	Değeri (1000 \$)
27	MINERAL YAKITLAR, MINERAL YAĞLAR VE MUSTAHSALLARI, MUMLAR	15.677.073
10	HUBUBAT	12.520
76	ALUMINYUM VE ALUMINYUM ESYA	9.099
84	NUKLEER REAKTORLER, KAZAN; MAKİNA VE CİHAZLAR, ALETLER, PARÇALARI	3.234
07	YENİLEN SEBZELER VE BAZI KOK VE YUMRULAR	3.018
85	ELEKTRİKLI MAKİNA VE CİHAZLAR, AKSAM VE PARÇALARI	2.651
87	MOTORLU KARA TAŞITLARI, TRAKTOR, BİSİKLET, MOTOSİKLET VE DİĞER	1.908
51	YÜN, KİL, AT KILI; BUNLARIN İPLİK VE DOKUMALARI	1.874
90	OPTİK, FOTOĞRAF, SINEMA, OLCU, KONTROL, AYAR CİHAZLARI, TIBBİ ALET.	1.438

Kaynak: ITC-Interactive Trade Map

3. ABD'nin Irak'a İlişkin Ekonomik Hesapları

ABD'nin uluslararası çatışmalarının altında yatan en temel faktörün ekonomik nedenler olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, ABD'nin dış politika hedeflerinin temellerinin anlaşılabilmesi için ekonomik nedenlere dikkati çekmek gereklidir. Ulusal güvenlik politikalarının ekonomik sonuçlarının iki temel dayanağı olduğu ileri sürülmektedir. Birincisi askeri araçların ekonomik etki yapmak üzere kullanılması, ikincisi ise, ekonomik araçların askeri araçları tamamlar bir biçimde veya onların yerine kullanılmasıdır. Birinci nedende araştırılması gereken askeri araştırma ve geliştirme çalışmalarının ticari açıdan değer yaratacak hareketlenmeyi nasıl sağlayacağını ortaya konmasıdır. Askeri gruplar, hava ulaşımı, lojistik, mühendislik ve tıbbi hizmetlerin, acil yardım, ekonomik kalkınma veya ulus inşa etmek için kullanılması ilk olarak akla gelen araştırmalardır. ABD askeri üretimi ve ihracat politikaları, diğer ülkelerin tehlikeli silahları üretmesini durdurmak için kullanılması, ABD istihbaratının ekonomik amaçlarla kullanılması gibi hususlar da bu konu kapsamında düşünülmüştür (KÖNİ, 2005 : 400).

Bütün bunlar dikkate alındığı zaman ABD'nin Irak'a saldırısındaki temel amacın, savaş süresince ve sonrasında ekonomik olarak kendisine bazı çıkarlar sağlayacak ortamı yaratmak olduğu ifade edilebilir. Savaş sırasındaki harcamalar, özellikle silah ve diğer savaş araçları başta olmak üzere savaş ekonomisinin gelişmesinde önemli bir faktördür. Öte yandan savaşla birlikte ve sonrasında savaşın tahrip ettiği alanların yeniden inşası da ekonomik açıdan inşaat ve ilişkili sektörler için önemli bir ekonomik yarar vaat etmektedir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

4. ABD'nin Irak'tan Çıkış Senaryoları

Irak ekonomisindeki hakim güç olan enerji kaynaklarını hesaba katmazsak, makro senaryo; “ABD Irak'tan çıkacaktır” şeklinde belirlenebilir.

Buradaki çıkış noktası şu şekilde ifade edilebilir; ABD'nin Irak'ta bulunmasının nedeni bölgede siyasi istikrarın sağlanması amacıyla taşımaktadır. Ancak bilindiği gibi, işgale ilişkin diğer yorumlar büyük ölçüde ABD'nin bu bölgedeki petrol kaynaklarını kontrol etmek amacıyla olduğu yönündedir. Eğer bu olanaktan söz etmezsek, ABD'nin bu ülkeden çıkmasına yönelik görüşler geliştirmek anlamlı hale gelmektedir. Ancak bu durumda ABD'nin hiçbir ekonomik çıkar gözetmeksizin buradan ayrılmasını düşünmek de çok akılcı olmayacaktır. Bu durumda ana senaryo; ABD'nin Irak'dan çıkacağı ve çıkarken de kendisine ekonomik olanaklar yaratarak bunu yapacağı şeklinde olabilir. Burada ABD Irak üzerinden kendisine yeni ekonomik olanaklar yaratırken, Irak da, çöken ekonomisini yeniden ayağa kaldırmak için yıllarca uğraş verecektir. Bölgede güçlü bir Irak ihtimali de böylece uzun yıllar ertelenmiş olacaktır.

ABD'nin Irak'dan çıkacağı varsayıma yönelik olarak geliştirilebilecek mikro senaryolar aşağıdaki şekildedir.

Senaryo 1. *ABD, Irak ekonomisini bir daha düzelemeyecek duruma getirerek çıkabilir.*

Bu mikro senaryo kapsamında :

- ABD tarafından Irak ekonomisinin yapı taşları olan üretim birimleri (fabrikalar, sanayi işletmeleri ve ticaret birimleri) çöktürülecektir.
- Öte yandan ekonominin işleyişine olanak sağlayan, ulaşım ağları, enerji tesisleri, elektrik santralleri, doğal gaz hatları, petrol aktarım tesislerinin tahrip edilmesi sonrasında hem üretimin, hem de ticaretin önü tamamen kesilecektir.

Şu an Irak'da görünen durum bu tanımlamadan çok farklı değildir. ABD ekonomik birimleri fark gözetmeksizin büyük ölçüde tahrip etmiş durumdadır. Bu senaryo ise, mevcut durumda kalanların da tamamen yok edilmesi üzerine geliştirilebilir. Bu mikro senaryo bağlamında; Eğer ABD Irak'dan çıkarsa büyük ihtimalle kalan ekonomik birimler de tamamen tahrip edilecektir.

Senaryo 2. *Bu ekonomik çöküşten yarar sağlamak isteyecek olan ABD çöken Irak ekonomisini tekrar iyileştirmek için kendi olanaklarını kullanabileceği bir ortam yaratabilir.*

Irak ekonomisini düzeltme yollarının ABD için ne tür getirisi olacağına bakıldığında şu olasılıklar karşımıza çıkmaktadır:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- Öncelikle yenilenecek ortamların yeni mimarı kendisi olacaktır. Tamamen tahrip edilen şehirlerin yeniden inşası için harekete geçecek olan ABD'nin inşaat ve yan sanayiden önemli bir çıkar sağlayacağı son derece açıktır.

- ABD müttefiklerini Irak'ın yeniden inşasında bu olanaktan yararlandırarak, aynı zamanda dolaylı çıkar da sağlayacaktır.

- Komşu devletlere sunacağı bazı olanaklarla onların üzerinde ilave bir kontrol sağlayacaktır. Örneğin bazı işleri taşeron olarak yaptırabileceği gibi, geçici işgücünü buralardan sağlanmayı da tercih edecektir.

Senaryo 3. *ABD, Irak ekonomisini İsrail ile birlikte ortaklaşa onarma girişiminde bulunabilir.*

ABD'nin İsrail'le bu tür bir işbirliğini gerektiren nedenler ve bunun ABD ve İsrail'e sağlayacağı olası avantajlar şunlardır:

- Öncelikle, ABD'nin Orta Doğu'daki en önemli müttefiki İsrail buradan mutlaka bir pay almak isteyecektir. ABD her zamanki klasik fonksiyonunu yerine getirerek dışarıya bu dayanışma ve koruyuculuk mesajını yineleyecektir. ABD destekli bir İsrail daha güçlü bir imaja sahip olacaktır.

- Diğer taraftan ABD'nin İsrail'e sağlayacağı bu olanak karşılıklı işbirliğini ekonomik katkı ile de kuvvetlendirecek yeni bir unsur olacaktır.

- Bu yolla bölge ülkelerine ve bölgedeki etkin güçlere yeni bir mesaj daha verilmiş olacaktır.

- Bölgede hem siyasi hem de ekonomik olarak güçlü bir İsrail bölgenin gelecek stratejilerinin birinci aktörü olmaya devam edecektir.

- Böyle bir gelişme bölgedeki diğer ülkelerin rahatsız olmalarına neden olacaktır.

Senaryo 4. *ABD çöken ekonomiyi düzeltmek için stratejik öneme sahip silah sektörünü devreye sokabilir.*

- ABD'nin Irak ekonomisini yeniden yapılandırmak için silah sektörünü kullanmasının ABD için kısa dönemde olumlu, uzun dönemde ise olumsuz sonuçları olabilecektir. ABD Irak'a bu yolla yaptığı desteğin karşılığında bu bölgede kontrolü elinde tutmaya ve bunu silah sektörünü kontrol ederek yapmaya devam edebilir. Ancak bölge ülkelerinin bu tür bir gelişmeden rahatsızlık duymaları kaçınılmazdır. Bu gerçek bölgede sürekli bir risk unsuru yaratacak faktör olacaktır.

- Irak ekonomisinin yeniden canlandırılmasının bir yolu olarak Irak'ın silah üretimi konusunda faaliyetlerini sürdürmesi sağlanabilir. Silah sektörünün canlanması kısa dönemde buradan çıkar sağlayacak Irak ekonomisi için de fayda sağlayabilir ve Irak bundan hoşnut

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

kalabilir. Ancak orta ve uzun dönemde yukarıda bahsettiğimiz bu girişim bölgede dengeleri sarsacaktır.

- Aynı şekilde Orta Doğu'nun geleceği ve bölgedeki dengeler açısından gelişmiş bir silah sektörüne sahip Irak bölgede sıkıntı ve istikrarsızlık yaratabilir. Bu olasılık sözü edilen gerekçelerle bölge ülkeleri tarafından dikkatle izlenecektir.

Senaryo 5. *Uyuşturucu trafiğinde; PKK, İran, Pakistan, Afganistan duraklarından biri yer değiştirip Irak bu duraklardan biri ve hatta en başlıcası olabilir.*

Böyle bir girişim; Irak, ABD ve Orta Doğu için bazı getiriler sağlayacağı gibi, sakıncaları da beraberinde getirecektir. Bunlar;

- Irak bu trafikten yararlanarak örtülü büyük bir ekonomik çıkar sağlayacaktır. Böylece savaş sonrası ekonomisini düzeltebilecek ve şehirlerini çok daha ucuza yeniden inşa edecektir.
- ABD kontrolünün devam ettiği bir ülkenin bu tür bir ticari trafikte yer alması ABD'nin bu sektör üzerinde de kontrolünü sağlaması anlamına gelmektedir.
- Bu durum uyuşturucu ticaretinden ciddi ekonomik yarar sağlayan diğer bölge ülkeleri tarafından hoş karşılanmayacaktır.
- Bölgedeki terörist örgütlerin bu kanalla besleniyor olmaları, bu durumdan zarar gören ülkelerin (örneğin Türkiye) bu trafikte önder olacak bir ülke ile ilişkilerini olumsuz olarak etkileyecektir.
- Öte yandan bu yolla ekonomik güç elde eden bir ülke olarak Irak, hiçbir zaman gerçek ekonomik performansını kullanmayacak ve kontrol edilen ülke konumundan hiç bir zaman kurtulamayacaktır. Bu da ABD'nin arzuladığı bir sonuç olacaktır.

Senaryo 6. *Çöken Irak ekonomisinin telafisi için ABD, Arap Orta Doğusundan Suriye ve İran gibi ülkeleri Irak'ı yeniden yapılandırmak için birer aracı olarak kullanabilir.*

Irak'ın yeniden yapılandırılmasında doğrudan ya da dolaylı rol verilecek bölge ülkeleri İran ve Suriye için bu durumun kısa ve uzun vadelerde avantaj ve dezavantajları ve ayrıca ABD için olası sonuçları sözkonusu olacaktır. Bunlar;

- Irak ekonomisinin inşası için ABD'nin bölge ülkelerine vereceği ihaleler bu ülkelerin bu durumdan sağlayacakları çıkar nedeniyle kısa vadede ABD kontrolünde bir Arap bölgesi ortaya çıkaracaktır.
- Bu gelişmenin olumlu tarafı; yeniden yapılanmada yakın ülkelerin katkılarının Irak için olumlu ekonomik sonuçlar ortaya çıkarması ve bu ülkelerin de bu durumdan önemli bir yarar sağlamalarıdır.
- Öte yandan yeniden yapılanmada sadece bu ülkelerle sınırlı bir girişim, ABD'nin sadece bu ülkeleri aracı olarak kullanması bölgedeki diğer ülkeleri rahatsız edecektir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 10 Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Senaryo 7. *Irak ekonomisini çökerten ABD; Orta Doğu coğrafyası ile tarihi bağları bulunan ve halen bu coğrafyada yer alan bazı ülkelerden maksimum ekonomik fayda elde etmeyi amaçlayan ve AB bağlamında ABD ile iyi ilişkiler kurmanın faydalı olacağını düşünen, bölge dışından Almanya, Fransa ve İngiltere'yi çöken Irak ekonomisini tamir etmek üzere destekçi dış güçler olarak yanına çekmek isteyebilir.*

Bu olasılığın gerçekleşmesinin ABD, Fransa ve İngiltere için kısa ve uzun vadelere doğuracağı sonuçları şu şekilde sıralamak olanaklıdır.

- Tarih boyunca bu bölgede bir şekilde var olmak isteyen AB ülkeleri ile birlikte bu bölgeyi yeniden yapılandırmak isteyen ABD, bu ülkelerin geçmiş yıllardaki emellerini yeniden gündeme getirmiş olacaktır.
- Orta Doğu ülkeleri bu gelişmeden rahatsız olacak ve bu konudaki tepkilerini muhtemelen ciddi olarak belirteceklerdir.
- Bu durumdan fayda sağlayacak olanlar doğal olarak kendisine rol verilen Fransa ve İngiltere olacaktır. Bu hem ekonomik çıkar, hem de bölgede yeni bir hakim güç pozisyonu sağlamak şeklinde olacaktır.

5. Senaryoların Olası Sonuçları

Mikro senaryoların gerçekleşmesi halinde karşılaşılabilecek olası sonuçları aşağıdaki gibi sıralamak olanaklıdır:

1. ABD tarafından çökertilen Irak ekonomisi tekrar ABD önderliğinde inşa edilmeye başlayınca kadar Irak halkı ekonomik açıdan büyük bir çıkmazda olacaktır. Bu çıkmaz beraberinde bir halk hareketini de getirebilir.

2. ABD Irak ekonomisinin merkezini Bağdat'dan Kuzey Irak'a kaydırabilir. Böylece Kuzey Irak ekonomik açıdan öncelikli olur.

Ekonomik açıdan güçlü bir Kuzey Irak ise, siyasi olarak Irak'ın Sünni ve Şii Arap kesimleri üzerindeki hakimiyetini geliştirir. Nüfustaki çoğunluklarına karşı, azınlık teşkil eden Kürtler nezdinde siyasi ve ekonomik açılardan baskı altına alınacak Sünni ve Şii Araplar ile Kürtler arasında Irak genelinde sıcak çatışmalar yaşanabilir. Ayrıca güçlenen Kuzey Irak Kürtlerinin İran'da yerleşik Kürtlere ve Türkiye'de süre gelen ayrılıkçı Kürt hareketine olası desteği ve bunun getireceği olası olumsuzluklar da değerlendirilmelidir.

3. Çöken ekonomi yine ABD'nin mali gücü ile inşa edilirse ekonomideki tüm sektörlerin denetimi ABD'ye geçer. Böylelikle ekonomik öncelik ABD'de olur. Yani ABD, hem Irak özelinde hem de Orta Doğu genelinde dengeleri belirleyici bir dış güç olmaya devam eder. Bu

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

durum, Batılı bir dış gücün denetimine dinsel ve siyasal denelerle hep soğuk baka gelmiş olan Orta Doğulu devletleri ve Irak'ı iç karışıklığa sürükleyebilir.

4. Irak Orta Doğu genelinde uzun dönemde başa çıkılamayacak bir silah gücüne dönüşebilir. Bu durum istikrarsız Orta Doğu'yu iyice istikrarsızlaştırabilir.

5. Uyuşturucu trafiğinin merkezinin Irak'a kayması, Irak'ı kontrolsüz bir güce dönüştürebilir.

6. Irak ekonomisini onarmak için İsrail ile işbirliği geliştirecek olan ABD, İsrail'i sadece Filistin sorunu üzerinde güçlendirmekle kalmayacak, aynı zamanda Irak üzerinde de söz sahibi olacak bir konuma taşıyacaktır. İsrail'in Arap Orta Doğusu üzerinde bu denli etki genişletmesinin özellikle Filistin-İsrail bağlamındaki olası olumsuz sonuçları değerlendirilmelidir.

7. Irak ekonomisini yeniden yapılandırmak için ABD'nin Suriye ve İran gibi devletleri devreye sokması ve görüntüde de olsa birer aracı gibi kullanması Orta Doğu dengelerini bozabilir.

8. Irak ekonomisini İngiltere, Fransa ve Almanya desteği ile yeniden imar çabasına giren bir ABD, dış güçlerin hakimiyetini tekrar bu coğrafyaya çekmiş olacaktır. Sömürge olma türünden bir acı tecrübesi bulunan Orta Doğu devletlerinin bu üç ülkenin tekrar Orta Doğu coğrafyasına girmeleri karşısında alacağı tavır ve olası olumsuz yansımalar da değerlendirilmelidir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694 – 528X

Sayı: 10

Eylül – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Sonuç Yerine

Bu çalışmada, Irak ekonomisindeki hakim güç olan enerji kaynakları ana gösterge olmaktan çıkarılırsa, ABD'nin Irak'dan çıkacağı varsayımı altında geliştirilen senaryolar tartışılmış ve bunların olası sonuçları değerlendirilmiştir. Geliştirilen senaryoların ortak noktasını; büyük ölçüde tahrip edilen Irak'ın yeniden inşasının nasıl paylaşılacağı ve ekonominin yeniden canlandırılması için hangi yolların ve yöntemlerin izleneceği oluşturmaktadır. ABD'nin Irak'ın yeniden yapılanmasının kendi kontrolü dışında gerçekleştirilmesine izin vermeyeceği düşünülürse, senaryolar Irak'ın ABD'nin inisiyatifi ve kontrolünde yeniden inşası üzerine geliştirilmiştir. Ancak bunun gerçekleştirilmesi sırasında ABD'nin kimlere pay vereceği ve sonrasında ortaya çıkacak durumun Irak'ı kontrolünde ne kadar etken olacağı sorusu önem taşımaktadır. ABD müdahalesi, Orta Doğu'da yeni stratejilerin oluşturulmasını beraberinde getirmekle birlikte, bundan sonra verilecek kararlar da Orta Doğu'daki dengeleri etkileyebilecektir. Irak'a siyasi istikrarı sağlamak üzere müdahale eden ABD, bu amacına bir şekilde ulaşmış gibi görünse de Irak ekonomisini ciddi şekilde tahribata uğratmış ve en önemlisi de sosyal istikrarı sağlayamamış durumdadır. Bu aşamada ortak düşünce şudur ki; ABD mevcut tabloya göre ileride kendisine çıkar sağlayacak en uygun çözümün arayışı içindedir. Kamunun bütün tepkisiine rağmen müdahalede ısrarcı olan ABD'nin bu bölgedeki stratejik hedeflerinin yanısıra, ekonomik kazanç elde etmeden çıkmayacağı düşünülebilir.

Kaynakça

- ITC - Interactive Trade Map, 2004
- KÖNİ, Hasan (2005), “Ekonomik Güvenlik, Uluslararası İlişkiler ve Türkiye”, *Uluslararası Çatışma Alanları ve Türkiye'nin Güvenliği*, Gamze Güngörmüş Kona (Ed.), İstanbul : IQ Yayınları.
- ÖZCAN, Gencer (2004), “Doksanlı Yıllar Boyunca ABD'nin Orta Doğu'da Değişen Konumu”, Fulya Atacan (Ed.), *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, İstanbul : Bağlam Yayınları.
- ÖZTÜRK, Osman Metin (2005), “ABD, Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Yorum Mart Ayı Bülteni.
- STANSFIELD, Gareth R.V., “Çarpışan Milliyetçilikler ve Irak Devletinin Çöküşü”, Fulya Atacan (Ed.), *Değişen Toplumlar Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, İstanbul : Bağlam Yayınları.
- The Economist Intelligence Unit, 2003 Country Report (Iraq)
- The World Factbook 2003, CIA